

УДК 338.436

БЕРЕЗІН О. В., БЕРЕЗІНА Л. М.

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Розглядаються інноваційні аспекти формування конкурентної стійкості підприємств АПК. Наголошено, що для специфічного сектору національної економіки – сільськогосподарського виробництва, формування конкурентної стійкості потребує інноваційних підходів. Приділено увагу перешкодам на шляху формування конкурентних переваг підприємств АПК. Можливості і масштаби підприємств АПК у формуванні конкурентної стійкості та розвитку національного продовольчого ринку значно гальмуються складністю фінансового стану у державі, нестабільністю економічної ситуації.

Ключові слова: господарська діяльність; інноваційний розвиток; конкурентна стійкість; конкурентні переваги; підприємства АПК; продовольчий ринок; ресурсний потенціал.

Постановка проблеми. Формування конкурентних переваг підприємств АПК потребує дотримання принципів економічних відносин між суб'єктами, здійснення господарської діяльності на інноваційних засадах. Такі питання, їх практична реалізація потребують ґрунтовних наукових розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підприємств аграрного сектору економіки, подібно до інших сфер та галузей господарської діяльності, широко досліджувалися низкою науковців, серед яких згадаємо Крисального О.В., Юрчишина В.В., Плаксієнка В.Я., Бойка В.І., Борщевського П.П., Генсірука С.А., Рабшину В.М., Саблука П.Т., Ткаченко В.Г., Ходеківського Є.І., Яценко В.М. та ін. Разом з тим, існує безліч питань, що сьогодні не охоплені науковими дослідженнями і практично не висвітлені у фахових публікаціях. Так, потребують уваги питання інноваційних підходів до дослідження механізмів формування конкурентної стійкості підприємств АПК, саме таким аспектам і присвячується стаття.

На рівні господарських одиниць забезпечення конкурентної стійкості потребує формування конкурентних переваг. Такі переваги не можуть віддзеркалювати лише окремі аспекти функціонування підприємств АПК, а глобалізаційні процеси потребують інноваційних підходів до будь-яких кроків у здійсненні госпо-

дарської діяльності. Саме такі міркування і зумовлюють актуальність теми пропонуваної статті та визначають проблеми, які сьогодні залишаються невирішеними.

Метою статті є дослідження інноваційних аспектів щодо формування конкурентної стійкості підприємств АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна організація виробництва на рівні первинних економічно суверенних господарських ланок (підприємств) – це усвідомлений, планомірний процес, який зумовлює необхідність для його учасників ведення постійної боротьби за прихильність споживачів. Така боротьба розглядається як конкуренція, але її результати не є константою, певні досягнення, отримані сьогодні, можуть бути втраченими завтра. Отже, постає питання щодо необхідності формування не просто окремих конкурентних переваг, а певної системи – конкурентної стійкості підприємств [1, с. 10-12]. Для специфічного сектору національної економіки – сільськогосподарського виробництва, формування конкурентної стійкості потребує інноваційних підходів.

Будь-які господарські питання вирішуються власником (чи за його дорученням найманими менеджерами) стосовно вибору сфери та місця діяльності, техніки і технології виробництва, постачальників засобів виробництва, місця та часу реалізації, форм організації й оплати

праці, варіантів комбінації виробництва, способів і цілей розпорядження отриманим доходом після сплати податків та інших обов'язкових платежів.

Зауважимо, що конкурентна стійкість підприємств АПК, їхня конкурентоспроможність, стабільність соціальної сфери сільських поселень значною мірою знаходяться під впливом державного регулювання з огляду на низку об'єктивних чинників – різноманітність біокліматичних умов; упередження ризиків функціонування; взаємодії цінової та кон'юнктурної політики продовольчого ринку; конкурентне високим рівнем монополізації ресурсозабезпечуючих та переробних сфер; недостатньою привабливістю інвестування аграрного виробництва через специфіку його відтворювального процесу тощо [2].

Спробуємо підсумувати найбільш вагомі ознаки, на які слід звернути увагу у стратегії формування конкурентної стійкості підприємств АПК.

1. Інтеграція форм власності і господарювання.

2. Соціальна орієнтованість. Концептуально це виходить з принципу організації, коли індивідуальні інтереси людей включені у структурні утворення, належність до яких наділяє людей певним статусом з відповідними правами й обов'язками.

3. Інтернаціоналізація господарських зв'язків.

4. Розвиток форм контактів виробників і споживачів. За таких умов у формуванні конкурентної стійкості зростає значення репутації виробника, його здатності забезпечити гнучкість і маневреність виробництва. Набувають поширення довготривалі економічні зв'язки як між виробниками, так і між виробниками і споживачами.

Гальмом на шляху формування конкурентних переваг підприємств АПК варто вважати те, що значна кількість реформ у цій сфері здійснюється не лише без певного проекту, але навіть і без загальної концепції розвитку, що створює

можливості для довільних інтерпретацій сутності окремих реформ та заходів, оцінки їхньої результативності. Відсутність належного теоретичного забезпечення реформ не дає змоги об'єктивно оцінити численні пропозиції та програми щодо практичної їх реалізації. Фактично реформи здійснюються шляхом експерименту, методом спроб і помилок. Як наслідок, реалізація окремих заходів перетворюється у самоціль, не забезпечуючи конкурентної стійкості учасників ринку [3].

Процеси розвитку національного продовольчого ринку значно гальмуються складністю фінансового стану у державі, нестабільністю економічної ситуації, що обмежує можливості і масштаби підприємств АПК у формуванні конкурентної стійкості.

Серед інноваційних аспектів щодо формування конкурентної стійкості підприємств АПК наріжне значення має формування та ефективне використання ресурсного потенціалу. Стратегічна мета ресурсного забезпечення товаровиробників передбачає відтворення і розвиток техніко-технологічної бази, комплексної механізації та автоматизації технологічних процесів, відновлення і збереження родючості ґрунтів та реалізується у процесі ефективного функціонування ресурсних ринків агропромислового комплексу.

Проблема підвищення ефективності використання ресурсів набуває особливого значення в умовах посилення конкурентної боротьби. Ресурсний потенціал охоплює не лише матеріальні джерела, засоби, запаси, які можуть бути задіяними у господарському процесі, а й працю, форми організації і взаємодії працівників, структурування технологічного процесу у часі і просторі. Доцільно чітко виокремлювати ресурсний та виробничий потенціал.

Ресурсний потенціал – це сукупність природних та матеріальних компонентів, які можуть бути використаними людиною, матеріальна основа виробництва. Ресурсний потенціал створює орга-

нізаційно-економічні умови виробництва, а виробничий – техніко-технологічні умови виготовлення продукції.

Протягом виробничого процесу підприємства перетворюють вхідні ресурси (чинники виробництва) у вихідні (продукти).

Виробничий процес – це сукупність взаємопов'язаних дій людей, засобів праці та чинників природи, потрібних у виготовленні продукції.

Виробничий потенціал – соціально-економічна категорія, що характеризує ресурсний потенціал як статичний елемент, залучений у процес виробництва, також власне виробничий процес як динамічний елемент і, нарешті, його кінцевий результат, що представлений матеріальним продуктом. Враховуючи системний підхід, доцільно зазначити, що до кінцевого результату належить не лише кінцевий продукт, а й ціна його виробництва, тобто рівень соціально-економічної ефективності виробничого процесу, що має непересічне значення для формування конкурентної стійкості підприємств АПК.

Функціонування та взаємодію чинників виробництва забезпечує їх поєднання. Будь-який процес виробництва – це поєднання людей певним способом між собою та з відповідними речовими чинниками. З метою приведення усіх чинників у рух потрібно знайти відповідні кількісні співвідношення між усіма речовими елементами виробництва та чисельністю працівників. Це завдання вирішує технологія, що визначає способи переробки різних видів ресурсів та одержання готової продукції. З урахуванням кількісного підходу між чинниками виробництва має дотримуватися відповідна пропорційність, яка визначається техніко-технологічними параметрами виробництва.

Методологічно зв'язок між вхідними ресурсами та результативним виходом продукції описується функцією виробництва, що являє собою економіко-математичний метод аналізу господарської діяльності та дозволяє виявляти резерви забезпечення ефективності виробництва. Вважаємо доцільним включити до складу

виробничої функції також екологічні ресурси.

Важливим специфічним аспектом формування конкурентної стійкості варто вважати ініціативу, кмітливість, схильність до ризику в організації господарської діяльності, що спираються на здібності та особливі риси людського капіталу.

Важливі конкурентні переваги формує якість земельних площ, що використовуються підприємствами АПК. Земля характеризується якістю ґрунтів і продуктивністю рослин, техніко-технологічними і просторовими властивостями, як разом визначають технологію і ефективність сільськогосподарського виробництва.

Виробництво аграрної продукції здійснюється у різних природно-економічних умовах. На родючіших землях може не виникнути потреба внесення добрив, тому і транспортних засобів використовуватиметься менше, а на віддалених пунктах зберігання (кормів, добрив тощо) виникає потреба у додаткових транспортних засобах.

Серед вагомих аспектів, що забезпечують формування конкурентної стійкості підприємств АПК, найсуттєвішими є наступні:

- забезпечення збалансованого розвитку засобів виробництва і трудових ресурсів;
- формування ефективного мотиваційного механізму;
- забезпечення ресурсоощадного господарювання;
- розвиток системи підготовки працівників;
- забезпечення ефективного управління інноваційним розвитком [4].

Одним із інноваційних аспектів формування конкурентної стійкості доцільно визнати логістичний підхід, який сприяє створенню значного потенціалу економічної ефективності та виявляється в оптимізованому рівні організації виробництва. Матеріальний потік ресурсів інтегрує елементи логістичної системи у функціональний механізм.

Ефективне управління логістичною системою спрямоване не лише на фізичне переміщення матеріальних ресурсів постачальника до споживача, а й на досягнення

їх раціонального використання, противитратності та максимальної комерційної вигоди.

На нашу думку, результативність формування конкурентної стійкості підприємств АПК доцільно оцінювати через показник рентабельності ресурсовикористання як відношення чистого прибутку від реалізації продукції до витрат на основне виробництво (за мінусом відрахувань на соціальні заходи) у відсотках. Таку результативність доцільно оцінювати за такими напрямками:

соціально-економічна ефективність використання території (обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, врожайність сільськогосподарських культур, продуктивність тварин, виробництво продукції на одиницю земельної площі, продуктивність праці, прибуток на одиницю території тощо);

ефективність інноваційної діяльності (оновлення основних засобів, періодичність впровадження у виробництво нових товарів, питома вага затрат на нововведення тощо);

ефективність управління підприємством (частка прибутку, спрямована на оптимізацію системи управління);

ефективність маркетингової діяльності;

соціальна ефективність (виробництво продукції на одну особу населення, рівень споживання продуктів харчування за рахунок власного виробництва тощо);

екологічна ефективність (збереження агроландшафтів, родючості ґрунтів, чистоти водних джерел, рекреаційна цінність території тощо).

Такі показники та напрями дозволяють визначити ефективність функціонування суб'єктів господарювання та дослідити взаємозв'язки усіх складових елементів інноваційного розвитку, що впливають на формування конкурентної стійкості підприємств АПК.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що, безперечно, інноваційні аспекти господарювання на практиці доводять високу економічну ефективність та забезпечують формування конкурентної

стійкості підприємств АПК. Разом з тим, господарській практиці підприємств АПК притаманна низка проблем, що гальмують формування конкурентних переваг.

Реалізація інноваційних аспектів формування конкурентної стійкості підприємств АПК потребує обґрунтування відповідної стратегії, поглиблення наукових розвідок, що сприятиме ефективному функціонуванню продовольчого ринку України.

Література

1. Крисальний О.В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності / О.В. Крисальний // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 10-12.
2. Гончаров В.М. Організація системи формування механізму інноваційного забезпечення економічної безпеки конкурентоздатного підприємства: монографія / В.М. Гончаров, Д.В. Солоха, В.Ю. Припотень, Я.В. Васьковська. – Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2010. – 416 с.
3. Касич А.О. Розвиток інвестиційно-інноваційних процесів в Україні: джерела, оцінка, перспективи: монографія / А.О. Касич. – Кременчук: ТОВ “Кременчуцька міська друкарня”, 2008. – С. 272.
4. Мазур А.Г. Управління регіональними інвестиційними процесами в агропромисловому комплексі: монографія / А.Г. Мазур, С.В. Козловський, Ю. В. Герасименко. – Вінниця: Глобус-Прес, 2008. – 208 с.

References

1. Krysal'nyy, O.V. (2005). Orhanyzatsiyno-ekonomichni osoblyvosti innovatsiynoyi diyal'nosti [Organizational and economic characteristics of innovation activity]. *Ekonomika APK – Economics of agricultural*, 8, 10-12 [in Ukrainian].
2. Honcharov, V.M., Solokha, D.V., Prypoten', V.Yu., & Vas'kovs'ka, Ya.V. (2010). Orhanizatsiya systemy formuvannya mekhanizmu innovatsiynoho zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky konkurentozdatnoho pidpryyemstva [Organization of the formation of mechanism of innovation providing of economic security of competitive enterprise].

Donets'k: SPD Kupriyanov V.S. [in Ukrainian].

3. Kasych, A.O. (2008). Rozvytok investytsiyno-innovatsiynykh protsesiv v Ukraini: dzherela, otsinka, perspektyvy [The development of investment and innovation processes in Ukraine: sources, assessment, perspective]. Kremenchuk: TOV "Kremen-chuts'ka mis'ka drukarnya" [in Ukrainian].

4. Mazur, A.H., Kozlovskyy, S.V., & Herasymenko, Yu. V. (2008). Upravlinnya rehional'nymy investytsiynymy protsesamy v ahropromyslovomu kompleksu: monohrafiya [The management of regional investment processes in agro-industrial complex]. Vinnytsya: Hlobus-Pres [in Ukrainian].

Березин А. В., Березина Л. М.

Инновационные аспекты в формировании конкурентной устойчивости предприятий АПК

Рассматриваются инновационные аспекты формирования конкурентной устойчивости предприятий АПК. Сделано ударение на том, что для специфического сектора национальной экономики – сельскохозяйственного производства, формирование конкурентной устойчивости требует инновационных подходов. Уделено внимание препятствиям на пути формирования конкурентных преимуществ предприятий АПК. Возможности и масштабы предприятий АПК в формировании конкурентной устойчивости и развития национального продовольственного рынка значительно тормозятся сложностью финансового состояния в государстве, нестабильностью экономической ситуации.

Ключевые слова: инновационное развитие; конкурентная устойчивость; конкурентные преимущества; предприятия АПК; продовольственный рынок; ресурсный потенциал; хозяйственная деятельность.

Berezin A., Berezina L.

Innovative aspects of stability in a competitive agricultural enterprises

We consider the innovative aspects of sustainability of competitive agricultural enterprises. Emphasized that the specific sector of the national economy - agriculture, formation of competitive sustainability requires innovative approaches. Attention is paid to obstacles to creating competitive advantages of agricultural enterprises. Features and scale agricultural enterprises in a competitive sustainability and development of the national food market slowed considerably in the complexity of the financial condition of the state, unstable economic situation.

Keywords: economic activity; innovative development; competitive resistance; competitive advantage; agribusiness; food market; resource potential.

Рецензент: Гончаров В. М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка підприємства та управління трудовими ресурсами» Луганського національного аграрного університету, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Goncharov V. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Business Economics and Human Resources Management Department Luhansk National Agrarian University, Luhansk, Ukraine.

e-mail: gonch@lnau.lg.ua

*Стаття подана
15.07.2014 р.*

